

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหารูปแบบและพัฒนาการของรูปแบบงานสถาปัตยกรรมของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก เพื่อศึกษาหาความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบในแต่ละช่วงเวลา ตั้งแต่ยุคสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา ตลอดจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ และเพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ซึ่งจะมีความสัมพันธ์ต่อรูปแบบและพัฒนาการ จนกระทั่งศึกษาเหตุปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ ทั้งระดับปฐมภูมิ และทุติยภูมิ นำไปใช้ร่วมกับข้อมูลภาคสนาม คือ งานสถาปัตยกรรมซึ่งจะปรากฏข้อมูลเกี่ยวข้องที่เป็นหลักฐานภาพถ่ายเก่า ภาพลายเส้นเก่า หลักฐานการขุดค้นทางโบราณคดี ศิลปวัตถุ และชิ้นส่วนประดับสถาปัตยกรรม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยหาความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบนั้นจะประกอบด้วย การใช้แบบสถาปัตยกรรม ซึ่งประกอบด้วยลักษณะทางกายภาพ คือ ทำเลที่ตั้ง แพนคัง รูปด้าน รูปตัด รูปทรง องค์ประกอบตกแต่ง และโครงสร้าง โดยจะใช้ร่วมกับหลักฐานอื่น ๆ ที่ได้รับการพิจารณาแล้วว่ามีความแม่นยำน่าเชื่อถือ เพื่อนำมาเปรียบเทียบรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก กับรูปแบบงานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องที่ได้มีผู้ศึกษาไว้ก่อนหน้านี้แล้ว

การวิเคราะห์ข้อมูลจะกระทำในส่วนรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม ซึ่งเกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยประวัติศาสตร์ โดยอาศัยช่วงเวลาหรือเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่ส่งผลกระทบต่ออย่างสูงต่อรูปแบบอย่างชัดเจน และเป็นผลทำให้รูปแบบนั้นมีความเปลี่ยนแปลงขึ้น ซึ่งในที่นี้อาศัยรูปแบบกับคตินิยมของการสร้างงานสถาปัตยกรรมในแต่ละยุคสมัย ที่อยู่ภายในขอบเขตของเวลาที่กำหนดมาเป็นส่วนประกอบในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อให้ได้มาซึ่งความเปลี่ยนแปลงของงานสถาปัตยกรรมวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก ในแต่ละยุคสมัย

ผลการวิจัยพบว่าพัฒนาการของรูปแบบสถาปัตยกรรมวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลกนั้น มีจุดเริ่มต้นจนถึงในช่วง รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ยุค กล่าวคือ

ยุคที่ 1 รูปแบบก่อนการสถาปนาเมืองสองแควเป็นราชธานีสุโขทัย (ก่อน พ.ศ. 1905) ซึ่งประกอบไปด้วยวิหารพระอัญญาเรศขนาด 9 ห้อง เพียงอาคารเดี่ยวตั้งอยู่โดยหันหน้าไปทางทิศตะวันออก

ยุคที่ 2 รูปแบบสถาปนาเมืองสองแควเป็นราชธานีสุโขทัย (ระหว่าง พ.ศ. 1905-1981) รูปแบบในยุคนี้มีการสร้างอาคารเพิ่มเติมที่ทำให้เกิดความสมบูรณ์ขึ้นของความเป็นวัดมหาธาตุ โดยมีเจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูมเป็นหลักประธานแทนวิหารพระอัญญาเรศ พร้อมทั้งสร้างพระระเบียงคครอบองค์เจดีย์กับวิหารทิศทั้ง 4 ทิศ วิหารทิศตะวันออกสร้างเชื่อมเข้ากับท้ายวิหารพระอัญญาเรศในยุครี 1 ซึ่งทำให้วัดนี้แสดงบทบาทหน้าที่ของวัดศูนย์กลางเมืองอันเป็นราชธานีของสุโขทัยอยู่ช่วงหนึ่ง

ยุคที่ 3 รูปแบบสถาปนาเมืองพิษณุโลกเป็นราชธานีกรุงศรีอยุธยา (ระหว่าง พ.ศ. 2001-2310) รูปแบบงานสถาปัตยกรรมเป็นการจำลองคตินิยมของอยุธยาที่ผสมกลมกลืนกับรูปแบบดั้งเดิม เป็นการเสริมและสร้างครอบอยู่บนแผนผังเดิมเพื่อเป็นการประกาศอำนาจหรือชัยชนะเหนือหัวเมืองทางตอนเหนือของกรุงศรีอยุธยา

ยุคที่ 4 รูปแบบกรุงรัตนโกสินทร์รวบรวมหัวเมืองจนถึงการจัดตั้งมณฑลพิษณุโลก ในช่วงรัชกาลที่ 3-5 (พ.ศ. 2367-2453) รูปแบบมีการแก้ไขตัดแปลงโดยลดทอนส่วนปิดล้อมภายนอก และการละทิ้งวิหารพระอัญญาเรศทิศตะวันออกให้ชำรุดทรุดโทรม โดยมุ่งบูรณะปฏิสังขรณ์วิหารทางทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศใต้ เป็นสำคัญ

TE 156384

The main purpose of this study aimed to research on the architecture form and architecture development of Wat Phra Si Rattana Mahathat, Phitsanulok Province in difference period of time. Concerning the history background which related the architecture form and architecture development, this study mentioned to research on historical records for both primary accounts and secondary accounts. Then cooperated the ideas with the research on history of architecture methodology from several documents, such as old photos, archaeological reports, art objects and architecture ornaments.

The tools for this study were architectural drawings which mainly consisted of the location the plan, the elevation, the section, the mass and the ornament. Process of study mentioned on the architectural drawing comparison of Wat Phra Si Rattana Mahathat, Phitsanulok Province with other involved architectures to identify the architecture forms and styles.

On the stage of data analysis, refer to the architecture form in different historical period. Since the architecture form changed form time to time in each historical periods or some moment that the important events had occurred and influenced the form of architecture. Besides, the beliefs and ideologies on architectural creativity in each periods of time were joined on the process of data analysis section.

Concerning this methodology, this study shown the result of architecture at Wat Phra Si Rattana Mahathat, Phitsanulok Province as follow.

Period I Before the establishment of Songkaew City as the capital of Sukhothai Kingdom (before 1362 A.D.) The architecture consist of only one Attharot viham (assembly hall) faced to the east direction. The size of viham was 9 rooms size.

Period II The establishment of Songkaew City as the capital of Sukhothai Kingdom (1362-1437 A.D.) The architecture shown the concept of Wat Mahathat which located the lotus bud chedi as the main building in the center. Surrounded by the corridor and minor viham at 4 directions. The eastern viham connected with the original Attharot viham. This architecture form made this temple contained the ideology of temple as the city center at the time that this city was the capital of Sukhothai Kingdom.

Period III The establishment of Phitsanulok City as the capital of Ayutthaya (1458-1767 A.D.) The architecture shown the ideologies from Ayutthaya Kingdom mixed with the original beliefs. More additional buildings located on the original plan. Purpose to present the victory of Ayutthaya Kingdom over this northern city.

Period IV Bangkok Period : The time of rally the northern cities until the establishment of Monton Phitsanulok during the reign of King Rama 3-5 (1824-1910 A.D.) The architecture abandoned the corridor and the original Attharot viham on the eastern side. Concentrated on renovate the western, northern and southern viharns.